

Зоряна В. Герасимчук, Алла І. Крисак
**ЕФЕКТИВНІСТЬ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ ВІДНОСИН У КОНТЕКСТІ
ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ
ЛІСОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ**

У статті досліджено окремі аспекти ефективності земельних відносин та здійснено їх нормалізацію через розрахунок індивідуальних територіальних індексів. В результаті розрахунку інтегрального територіального індексу визначено рівень ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин у контексті використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення та групування його за інтервалами в розрізі регіонів України.

Ключові слова: інтегральна оцінка; регулювання; земельні ресурси; лісове господарство.
Табл. 4. Літ. 10.

Зоряна В. Герасимчук, Алла И. Крысак
**ЭФФЕКТИВНОСТЬ ФИНАНСОВО-ЭКОНОМИЧЕСКОГО
РЕГУЛИРОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ ОТНОШЕНИЙ В КОНТЕКСТЕ
ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬНЫХ РЕСУРСОВ
ЛЕСОХОЗЯЙСТВЕННОГО НАЗНАЧЕНИЯ**

В статье исследованы отдельные аспекты эффективности земельных отношений и осуществлена их нормализация через расчет индивидуальных территориальных индексов. В результате расчета интегрального территориального индекса определен уровень эффективности финансово-экономического регулирования земельных отношений по использованию земельных ресурсов лесохозяйственного назначения и его группировки по интервалам в разрезе регионов Украины.

Ключевые слова: интегральная оценка; регулирование; земельные ресурсы; лесное хозяйство.

Zoryana V. Herasymchuk¹, Alla I. Krysak²
**EFFICIENCY OF FINANCIAL AND ECONOMIC LAND RELATIONS
REGULATION IN FORESTRY LAND RESOURCES USE**

The article studies particular aspects of land relations efficiency and their normalization through individual territorial indices calculation. Results of the integral territorial index calculation help define the level of land relations regulation of financial and economic efficiency concerning forestry lands resources and this level grouping by intervals for different regions of Ukraine.

Keywords: integral estimation; regulation; land resources; forestry.

Постановка проблеми. Фінансово-економічне регулювання земельних відносин у контексті використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення потребує кваліфікованого обґрунтування їх ефективності, адже даний аспект сприяє капіталізації земельних ресурсів лісового фонду та залученню інвестицій в економіку лісоландшафтів та регіонів. Вивчаючи передовий зарубіжний досвід регулювання земельної сфери, можна стверджувати, що спектр податкових інструментів для економічного регулювання є надто обмеженим, що зводить реальну базу стягнення земельних платежів (численні

¹ Lutsk National Technical University, Ukraine.

² Lutsk National Technical University, Ukraine.

земельні трансакції відбуваються поза системою податкового регулювання). Особливістю використання земель лісового фонду є те, що їх переважна більшість була передана у користування постійних лісокористувачів – державних лісогосподарських підприємств. Постійні лісокористувачі в розрізі регіонів України значно різняться за рівнем ефективності лісогосподарської діяльності, що зумовлено неоднаковими природно-ресурсними передумовами нарощення лісоресурсного потенціалу. З огляду на зазначене, виникає необхідність диференціації інструментів регулювання ефективності земельних відносин в частині використання, відтворення та охорони земель лісового фонду.

Аналіз останніх публікацій. Загальним проблемам ефективності природо-користуванні присвятили свої роботи провідні науковці, такі як П. Борщевський [6], З. Герасимчук [8], В. Голян [8], Б. Данилишин [1], Д. Добряк [2], Я. Коваль [5], А. Мартин [2], А. Третяк [9], М. Хвесик [13]. Зокрема, у сфері землеустрою А.Г. Мартин звертає увагу на ефективність землевпорядних заходів при використанні земель [2], А.М. Третяк зосереджується на екологічній ефективності управління земельних відносин [9], П.П. Борщевський – на підвищенні ефективності використання відтворення і охорони земельних ресурсів регіону [6]. Науковцями ведуться дослідження, що переважно ґрунтуються на теоретичних підходах та методологічних засадах земельних відносин, таким чином, досі не повною мірою з аналітичної точки зору визначена інтегральна оцінка ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин в контексті використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення.

Метою дослідження є оцінювання рівня ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин у контексті використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення, а також дослідити існуючі проблеми та обґрунтувати магістральні шляхи їх вирішення у системі регулювання.

Основні результати дослідження. Важливою складовою системи земельних відносин є відносини, пов'язані з використанням земель лісового фонду. Складність таких земельних відносин пов'язана з тим, що спостерігається значна територіальна асиметрія в рівнях лісистості між адміністративно-територіальними одиницями України. Виділяються багатолісні та малолісні регіони. Рівень лісистості, а також породно-вікова структура лісового фонду значною мірою впливає на формування лісогосподарських систем як сукупності взаємозв'язків щодо господарського освоєння, первинної переробки та відтворення лісоресурсного потенціалу.

Для формування інтегральної оцінки рівня фінансово-економічного регулювання земельних відносин за великим числом ознак доцільно застосувати таксономічний метод, який дозволяє згорнути багатомірний статистичний матеріал, що характеризує явище в часі або просторі, у єдиний інтегральний показник. Для побудови інтегрального показника взято таксономічний показник рівня розвитку, який представляє собою синтетичну величину, «рівнодіючу» всіх ознак, що характеризують об'єкти досліджуваної сукупності та дозволяють лінійно їх впорядковувати при визначенні т.зв. еталонного рівня, характеристика якого залежить від класифікації ознак, що описують фінансо-

во-економічне регулювання, на стимулятори та дестимулятори [7]. Після зіставлення значень рівнів фінансово-економічного регулювання земельних відносин з їх еталонним значенням за евклідовою відстанню між ними розраховуються значення інтегрального й модифікованого показника для кожного. На практиці модифікований показник інтерпретується наступним чином: чим ближче значення показника інтегральної оцінки до 1, тим вищий рівень фінансово-економічного регулювання мають земельні відносини.

На основі методики таксономічного аналізу, описаної нами в [4], здійснено ідентифікацію детермінуючих чинників економічної складової земельних ресурсів лісгосподарського призначення з метою виявлення наявних резервів підвищення рівня ефективності регулювання земельних в розрізі регіонів України. В межах критерію «ефективність фінансово-економічного регулювання земельних відносин в контексті використання земельних ресурсів лісгосподарського призначення» визначимо перелік часткових показників, які відображають окремі аспекти ефективності земельних відносин, для їх нормалізації розрахуємо індивідуальні територіальні індекси.

Для аналітичної оцінки нами визначено такі показники:

- економічна віддача 1 га земельних ресурсів лісгосподарського призначення (цей показник розраховується як відношення обсягу продукції, робіт та послуг у лісовому господарстві до загальної площі земель лісового фонду), тис. грн/га;

- земельний податок за використання земельних ресурсів лісгосподарського призначення, грн/га;

- фіскальна віддача земельних ресурсів лісгосподарського призначення (цей показник розраховувався як відношення зборів за спеціальне використання лісових ресурсів та користування землями лісового фонду до загальної площі земель лісового фонду), тис. грн/га.

Всі ці показники є стимуляторами, оскільки відображають рівень ефективності господарського освоєння лісоресурсного потенціалу, що концентрується на землях лісового фонду, рівень охоплення відносин з оподаткування земель лісового фонду, як складової загального лісового фонду, рівень фіскальної віддачі даної категорії земель, свідченням чого є стягнення фіскальних платежів за проведення окремих видів рубок (рубки головного користування та рубки догляду).

Щоб забезпечити репрезентативність більшості показників, врахувати часові коливання в системі фінансово-економічного регулювання землекористування, використаємо статистичні показники за 2000, 2008 та 2013 рр. (табл. 1), результати розрахунків зведемо у табл. 2.

За рівнем економічної віддачі 1 га земельних ресурсів лісгосподарського призначення порівняно високий рівень спостерігається в АР Крим, Волинській, Дніпропетровській, Донецькій, Закарпатській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Харківській, Херсонській областях. Виходячи з даного переліку, можна констатувати, що у 2000 р. прямої кореляції між часткою площі земель лісового фонду в загальній площі земель та рівнем економічної віддачі земельних ресурсів лісгосподарського призначення не спостерігалось. Свідченням цьому є високий рівень даного показника в регіонах,

Таблиця 1. Система показників ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин*

Регіони	Економічна віддача 1 га земельних ресурсів лісгосподарського призначення, тис. грн/га			Земельний податок за використання земельних ресурсів лісгосподарського призначення, грн/га			Фіскальна віддача земельних ресурсів лісгосподарського призначення, тис. грн/га		
	2000	2008	2013	2000	2008	2013	2000	2008	2013
АР Крим	0,021	0,094	0,147	530,1	662,8	1232,6	0,00002	0,00001	0,00001
Вінницька	0,073	0,378	0,615	474,5	593,3	1103,3	0,00717	0,00940	0,00959
Волинська	0,039	0,240	0,482	429,6	537,1	998,8	0,00703	0,00900	0,00927
Дніпропетровська	0,024	0,112	0,187	466,7	583,5	1085,1	0,00028	0,00060	0,00062
Донецька	0,016	0,114	0,210	500,1	625,2	1162,8	0,00004	0,00040	0,00042
Житомирська	0,089	0,416	0,876	295,2	369,2	686,6	0,01193	0,01400	0,01484
Закарпатська	0,081	0,236	0,514	378,5	473,2	880,0	0,01153	0,01310	0,01336
Запорізька	0,021	0,126	0,272	485,5	607,0	1128,9	0,00002	0,00001	0,00001
Івано-Франківська	0,060	0,271	0,596	409,9	512,5	953,0	0,00559	0,00780	0,00796
Київська	0,105	0,400	0,711	458,7	573,5	1066,5	0,00925	0,01360	0,01387
Кіровоградська	0,059	0,268	0,366	460,5	575,8	1070,7	0,00358	0,00760	0,00775
Луганська	0,036	0,160	0,283	380,5	475,7	884,7	0,00074	0,00100	0,00102
Львівська	0,092	0,349	0,628	382,0	477,6	888,1	0,00826	0,01070	0,01091
Миколаївська	0,028	0,174	0,288	378,3	472,9	879,4	0,00019	0,00070	0,00071
Одеська	0,020	0,165	0,320	403,4	504,3	937,8	0,00096	0,00230	0,00235
Полтавська	0,075	0,289	0,551	491,5	614,4	1142,7	0,00259	0,00460	0,00469
Рівненська	0,079	0,406	0,783	450,6	563,5	1047,7	0,00686	0,01050	0,01071
Сумська	0,075	0,476	0,822	422,2	527,9	981,7	0,01191	0,01400	0,01428
Тернопільська	0,092	0,305	0,475	431,0	538,9	1002,1	0,00560	0,00800	0,00816
Харківська	0,098	0,240	0,321	466,8	583,2	1084,4	0,00405	0,00910	0,00928
Херсонська	0,024	0,244	0,399	497,9	622,4	1157,6	0,00022	0,00080	0,00082
Хмельницька	0,117	0,479	0,774	495,0	618,8	1150,8	0,01329	0,01660	0,01693
Черкаська	0,070	0,379	0,733	571,2	714,2	1328,1	0,00667	0,00840	0,00857
Чернівецька	0,131	0,595	1,130	487,8	609,9	1134,2	0,01744	0,02100	0,02142
Чернігівська	0,068	0,321	0,580	350,4	438,1	814,8	0,01220	0,01380	0,01408
Середнє значення	0,064	0,289	0,523	443,9	555,002	1032,1	0,0059	0,00788	0,00807

* розроблено на основі аналізу [10].

Таблиця 2. Індекси ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин з використання земельних ресурсів лісгосподарського призначення, авторська розробка

Регіони	Індивідуальні територіальні індекси												Інтегральний територіальний індекс		
	Економічна віддача 1 га земельних ресурсів лісгосподарського призначення, тис. грн/га			Земельний податок за використання земельних ресурсів лісгосподарського призначення, грн/га			Фіскальна віддача земельних ресурсів лісгосподарського призначення, тис. грн/га								
	2000	2008	2013	2000	2008	2013	2000	2008	2013	2000	2008	2013	2000	2008	2013
АР Крим	2,964	3,093	3,551	0,837	0,837	0,837	0,003	0,001	0,001	0,001	0,001	0,941	0,960	1,030	
Вінницька	0,868	0,767	0,850	0,935	0,935	0,935	1,216	1,193	1,189	1,189	1,189	1,001	0,957	0,986	
Волинська	1,635	1,206	1,083	1,033	1,033	1,033	1,192	1,142	1,149	1,142	1,149	1,273	1,126	1,088	
Дніпропетровська	2,697	2,590	2,799	0,951	0,951	0,951	0,047	0,076	0,077	0,076	0,077	0,962	0,961	0,999	
Донецька	3,909	2,545	2,485	0,888	0,888	0,888	0,007	0,051	0,052	0,051	0,052	1,105	0,916	0,906	
Житомирська	0,716	0,696	0,596	1,504	1,503	1,503	2,023	1,776	1,840	1,840	1,840	1,350	1,276	1,247	
Закарпатська	0,786	1,226	1,016	1,173	1,173	1,173	1,955	1,662	1,657	1,657	1,657	1,255	1,344	1,266	
Запорізька	3,087	2,296	1,924	0,914	0,914	0,914	0,003	0,001	0,001	0,001	0,001	0,987	0,849	0,776	
Івано-Франківська	1,066	1,070	0,877	1,083	1,083	1,083	0,948	0,990	0,986	0,990	0,986	1,032	1,047	0,980	
Київська	0,609	0,724	0,735	0,968	0,968	0,968	1,569	1,726	1,720	1,726	1,720	1,011	1,099	1,102	
Кіровоградська	1,077	1,079	1,427	0,964	0,964	0,964	0,607	0,964	0,961	0,964	0,961	0,872	1,002	1,107	
Луганська	1,772	1,806	1,849	1,167	1,167	1,167	0,125	0,127	0,126	0,127	0,126	0,891	0,899	0,909	
Львівська	0,691	0,829	0,832	1,162	1,162	1,162	1,401	1,358	1,353	1,358	1,353	1,063	1,105	1,104	
Миколаївська	2,256	1,668	1,813	1,174	1,174	1,174	0,032	0,089	0,089	0,089	0,089	0,940	0,848	0,881	
Одеська	3,228	1,756	1,633	1,101	1,101	1,101	0,163	0,292	0,291	0,292	0,291	1,178	0,956	0,925	
Полтавська	0,855	1,000	0,948	0,903	0,903	0,903	0,439	0,584	0,582	0,584	0,582	0,719	0,820	0,803	
Рівненська	0,804	0,713	0,667	0,985	0,985	0,985	1,163	1,332	1,328	1,332	1,328	0,979	0,994	0,975	
Сумська	0,844	0,608	0,636	1,051	1,051	1,051	2,020	1,776	1,771	1,776	1,771	1,252	1,092	1,103	
Тернопільська	0,694	0,948	1,101	1,030	1,030	1,030	0,950	1,015	1,012	1,015	1,012	0,886	0,997	1,047	
Харківська	0,650	1,208	1,629	0,951	0,952	0,952	0,687	1,155	1,151	1,155	1,151	0,758	1,102	1,226	
Херсонська	2,601	1,184	1,309	0,892	0,892	0,892	0,037	0,102	0,101	0,102	0,101	0,919	0,657	0,688	
Хмельницька	0,544	0,605	0,675	0,897	0,897	0,897	2,254	2,106	2,099	2,106	2,099	1,120	1,115	1,143	

Закінчення табл. 2

Регіони	Індивідуальні територіальні індекси										Інтегральний територіальний індекс				
	Економічна віддача 1 га земельних ресурсів лісгосподарського призначення, тис. грн/га		Земельний податок за використання земельних ресурсів лісгосподарського призначення, грн/га				Фіскальна віддача земельних ресурсів лісгосподарського призначення, тис. грн/га								
	2000	2008	2013	2000	2008	2013	2000	2008	2013	2000	2008	2013	2000	2008	2013
Черкаська	0,915	0,764	0,713	0,777	0,777	0,777	1,131	1,066	1,062	0,936	0,864	0,845			
Чернівецька	0,488	0,486	0,463	0,910	0,910	0,910	2,958	2,665	2,656	1,241	1,183	1,170			
Чернігівська	0,943	0,901	0,901	1,267	1,267	1,267	2,069	1,751	1,745	1,382	1,280	1,278			
Середнє значення	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000
Стандартне відхилення індексів від середнього за 2000 р. (σ) = 0,173															
Рівень ефективності у 2000 р.:															
1 інтервал:	I < 0,827 порівняно низький														
2 інтервал:	0,827 ≤ I < 1 нижче середнього														
3 інтервал:	1 ≤ I < 1,173 вище середнього														
4 інтервал:	I ≥ 1,173 порівняно високий														
Стандартне відхилення індексів від середнього за 2008 р. (σ) = 0,156															
Рівень ефективності у 2008 р.:															
1 інтервал:	I < 0,844 порівняно низький														
2 інтервал:	0,844 ≤ I < 1 нижче середнього														
3 інтервал:	1 ≤ I < 1,156 вище середнього														
4 інтервал:	I ≥ 1,156 порівняно високий														
Стандартне відхилення індексів від середнього за 2013 р. (σ) = 0,155															
Рівень ефективності у 2013 р.:															
1 інтервал:	I < 0,845 порівняно низький														
2 інтервал:	0,845 ≤ I < 1 нижче середнього														
3 інтервал:	1 ≤ I < 1,155 вище середнього														
4 інтервал:	I ≥ 1,155 порівняно високий														

які не відносяться до багатолісних (АР Крим, Дніпропетровська, Донецька), тобто, економічна віддача залежить не стільки від розміру лісовкритих площ, як від рівня ефективності заготівлі та первинної переробки деревини, а також від здатності постійних лісокористувачів максимально залучати у відтворювальний процес відходи лісосічного виробництва. Отже, обсяги продукції, робіт і послуг визначаються не лише площею розрахункової лісосіки, а й питомою вагою продукції, робіт та послуг з високою часткою доданої вартості. Загалом, за проаналізований період у більшості регіонів не спостерігається тенденція до зростання даного показника, що пов'язано з підвищенням рівня капіталізації лісогосподарської діяльності та ціновими стрибками на ринку лісопродукції лише в окремих регіонах. Незважаючи на позитивні зрушення в динаміці даного показника в окремих регіонах, його рівень в 2013 р. в більшості регіонів був порівняно низьким або нижче середнього. Така незадовільна ситуація в рівнях економічної віддачі на 1 га земель лісового фонду зумовлена низьким техніко-технологічним рівнем лісозаготівлі та первинної переробки деревини у більшості регіонів, а також відповідних стимулів до підвищення рівня комплексності переробки деревної сировини.

Рівень земельного податку за використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення, який визначався у відсотках від нормативної грошової оцінки ріллі не повною мірою врахував придатність ґрунтів відповідних природно-кліматичних зон для прискороного росту відповідних деревостанів. Тому склалася ситуація, коли індивідуальний територіальний індекс земельного податку за використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення в окремих малолісних областях (Вінницька, Дніпропетровська, Запорізька, Київська, Кіровоградська) перевищував аналогічний показник у заліснених регіонах.

Високий рівень спостерігається в регіонах чорноземної зони, оскільки база, яка була взята за основу, спирається на показники нормативної грошової оцінки, рівень якої вищий в регіонах чорноземної зони. Введення даного показника зумовлене необхідністю усунути інституціональну пастку, оскільки земельні ресурси лісогосподарського призначення мають отримати інституціоналізований фіскальний платіж, щоб вирівняти умови здійснення господарської діяльності. Інституціоналізація земельного податку за використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення має сформувати реальну базу податкового регулювання використання даної категорії земель, оскільки збір за спеціальне лісокористування спрямований на фіскальне регулювання заготівлі в порядку рубок головного користування та рубок догляду деревини і неповною мірою враховує просторовий аспект лісовідтворення.

Вагомого значення набуває визначення показника фіскальної віддачі земельних ресурсів лісогосподарського призначення, який відображає рентну складову лісогосподарської діяльності, що виникає у зв'язку з неоднаковим рівнем природно-ресурсних умов для процесів відтворення лісовкритих площ. Індивідуальний територіальний індекс фіскальної віддачі земельних ресурсів лісогосподарського призначення у 2000 р. був порівняно високим у Вінницькій, Волинській, Житомирській, Закарпатській, Київській, Львівській, Сумській, Хмельницькій, Чернівецькій та Чернігівській областях.

Порівняно низький рівень у 2000 р. спостерігався у Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Кіровоградській, Луганській, Миколаїв, Одеській, Полтавській, Харківській та Херсонській областях. Тобто, найнижчий рівень фіскальної віддачі мав місце у малолісних регіонах, що свідчить про природоохоронну спрямованість лісгосподарської діяльності в цих регіонах, відсутність реальних можливостей для підвищення рівня прибутковості лісового господарства та доцільність збереження бюджетного фінансування процесів лісовідновлення. В цілому, в динаміці індивідуального територіального індексу фіскальної віддачі земель лісового фонду у багатолісних регіонах за 2000–2013 рр. не спостерігалось чітких позитивних тенденцій. Це пов'язано з тим, що індексація рівнів зборів за спеціальне лісочористування (лісових такс) компенсувалась погіршенням породно-вікової структури лісосічного фонду (у 2008 і 2013 рр. у розрахункових лісосіках домінували менш цінні деревостани).

На основі вищенаведених індивідуальних територіальних індексів розраховано інтегральний територіальний індекс фінансово-економічного регулювання земельних відносин в контексті використання земельних ресурсів лісгосподарського призначення у 2000, 2008 та 2013 роках.

У 2000 р. порівняно високий рівень даного показника спостерігався у Волинській, Житомирській, Закарпатській, Одеській, Сумській, Чернівецькій та Чернігівській областях (тобто в регіонах (за винятком Одеської області), які входять до Карпатського та Поліського економічних районів). Нижчий середнього рівень даного показника спостерігався в АР Крим, Дніпропетровській, Запорізькій, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Рівненській, Тернопільській, Херсонській та Черкаській областях. Порівняно низький рівень інтегрального територіального індексу спостерігався у Полтавській та Харківській областях.

У 2008 р. порівняно з 2000 р. в динаміці інтегрального територіального індексу спостерігалось зростання в АР Крим, Закарпатській, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Луганській, Львівській, Полтавській, Рівненській, Тернопільській та Харківській областях. У 2013 р. порівняно з 2008 р. зростання даного показника спостерігалось в АР Крим, Вінницькій, Дніпропетровській, Київській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Сумській, Тернопільській, Харківській, Херсонській та Хмельницькій областях. Отже, стійка тенденція до зростання інтегрального територіального індексу спостерігається в АР Крим, Київській, Кіровоградській, Луганській, Тернопільській та Харківській областях.

Результати розрахунку середнього значення даного інтегрального територіального індексу за 2000–2013 рр. є наступними: порівняно високий рівень спостерігається у Волинській, Житомирській, Закарпатській, Сумській, Чернівецькій та Чернігівській областях; рівень вище середнього – у Івано-Франківській, Київській, Львівській, Одеській, Харківській та Хмельницькій областях. Порівняно низький рівень спостерігається в Полтавській та Херсонській областях. Результати розрахунку інтегрального територіального індексу за 2000–2013 рр. демонструють значну варіативність, яка зумовлена об'єктивними причинами (рівень лісистості та породно-вікова структура лісового фонду), а також суб'єктивними (рівень комплексності заготівлі та пер-

винної переробки деревини, рівень ефективності використання деревинної сировини та несировинних якостей лісу). Неоднаковий рівень даного показника в регіонах, які знаходяться в одній природно-кліматичній зоні, вказує на необхідність подальшої диференціації інструментів національної лісової політики та формування сучасної моделі регіональної лісової політики, що надасть можливість максимально використати наявні резерви збільшення площ лісового фонду та нарощення лісоресурсного потенціалу.

Усереднення індивідуальних територіальних індексів за 2000, 2008 та 2013 рр. дало можливість розрахувати інтегральний міжгруповий територіальний індекс за обраним критерієм ефективності (табл. 3).

Використовуючи проведені розрахунки, здійснимо групування областей України за рівнем ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин щодо використання земельних ресурсів лісгосподарського призначення (табл. 4).

За результатами інтегрального порівняльного оцінювання відносно високий рівень ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин в контексті використання земельних ресурсів лісгосподарського призначення спостерігається в 6 найбільш заліснених областях. У цій групі за названим показником виділяється Чернігівська область, яка має сприятливі передумови для лісопромислового підприємництва. Дані регіони також мають найвищі рівні фіскальної віддачі 1 га земельних ресурсів лісгосподарського призначення та достатній рівень земельного податку.

До групи з вищим від середнього інтегральним міжгруповим територіальним індексом входять Івано-Франківська, Київська, Львівська, Одеська, Харківська, Хмельницька області. Завдяки прийнятному рівню показників економічної віддачі 1 га земельних ресурсів даної категорії, достатніх коефіцієнтів земельного податку та фіскальної віддачі ці регіони демонструють високий рівень ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин.

Найнижчим рівнем ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин в контексті використання земельних ресурсів лісгосподарського призначення, як показують результати інтегрального порівняльного оцінювання, відзначаються Полтавська та Херсонська області, що пояснюється надзвичайно низьким рівнем фіскальної віддачі земельних ресурсів у даних областях та незадовільним рівнем ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин.

Занепокоєння викликає нижчий від середнього рівень ефективності фінансово-економічного регулювання в 11 з 25 областях, що складає 44% від загальної кількості регіонів, а особливо – у Запорізькій області (найнижчий рівень фіскальної віддачі). Ці регіони хоча й відзначаються доволі прийнятними рівнями економічної віддачі 1 га земельних ресурсів лісгосподарського призначення та фіскальної віддачі, але рівень земельного податку є найнижчим у порівнянні з іншими областями. Враховуючи наявні передумови для зростання рівня ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин, в областях даної групи можна досягти значно кращих результатів щодо використання земельноресурсного потенціалу, його економічного та

Таблиця 3. Інтегральні групові та міжгруповий територіальний індекс ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин в контексті використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення, авторська розробка

Регіони	Інтегральні групові територіальні індекси		Інтегральний міжгруповий територіальний індекс
	2000	2013	
АР Крим	0,941	0,960	0,977
Вінницька	1,001	0,986	0,981
Волинська	1,273	1,126	1,161
Дніпропетровська	0,962	0,961	0,974
Донецька	1,105	0,916	0,973
Житомирська	1,350	1,276	1,291
Закарпатська	1,255	1,344	1,288
Запорізька	0,987	0,849	0,869
Івано-Франківська	1,032	1,047	1,019
Київська	1,011	1,099	1,070
Кіровоградська	0,872	1,002	0,991
Луганська	0,891	0,899	0,900
Львівська	1,063	1,105	1,091
Миколаївська	0,940	0,848	0,889
Одеська	1,178	0,956	1,017
Полтавська	0,719	0,820	0,780
Рівненська	0,979	0,994	0,983
Сумська	1,252	1,092	1,148
Тернопільська	0,886	0,997	0,976
Харківська	0,758	1,102	1,018
Херсонська	0,919	0,657	0,751
Хмельницька	1,120	1,115	1,126
Черкаська	0,936	0,864	0,881
Чернівецька	1,241	1,183	1,197
Чернігівська	1,382	1,280	1,313
Середнє значення	1,000	1,000	1,000

Стандартне відхилення інтегральних групових територіальних індексів від середнього (σ) = 0,146			
Рівень ефективності фінансово-економічного регулювання:			
1 інтервал:	0	0,854	порівняно низький
2 інтервал:	0,854	1	нижче середнього
3 інтервал:	1	1,146	вище середнього
4 інтервал:	∞	1,146	порівняно високий

фіскального регулювання, виробництва продукції, робіт і послуг шляхом активізації лісопромислового підприємництва, стимулювання фінансово-кредитних інструментів системи регулювання (кредитування виробників продукції, робіт та послуг під невеликі відсотки, запровадження державно-приватного партнерства), що сприятиме активізації процесів капіталізації земельних ресурсів лісогосподарського призначення та залучення інвестицій у лісопромисловий сектор.

Таблиця 4. Групування областей України за рівнем ефективності фінансово-економічного регулювання земельних відносин в контексті використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення, авторська розробка

Критерій оцінки	Рівень ефективності регулювання земельних відносин			
	порівняно високий	вище середнього	нижче середнього	порівняно низький
Фінансово-економічне регулювання земельних відносин у контексті використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення	Волинська Житомирська Закарпатська Сумська Чернівецька Чернігівська	Івано-Франківська Київська Львівська Одеська Харківська Хмельницька	АР Крим Вінницька Дніпропетровська Донецька Запорізька Кіровоградська Луганська Миколаївська Рівненська Тернопільська Черкаська	Полтавська Херсонська

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отримані результати розрахунків показують можливості підтримання на належному рівні та покращення заходів, завдяки яким здійснюється ефективне фінансово-економічне регулювання земельних відносин в контексті використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення у кожній із чотирьох груп регіонів. Високий рівень регулювання досягатиметься через децентралізацію коштів від сплати земельного податку в місцевих бюджетах, застосування реальних ставок земельних платежів, зміні підходів до визначення нормативної грошової оцінки земельних ресурсів лісогосподарського призначення тощо. Напрямки подальших досліджень у цій сфері будуть пов'язані з підбором вихідних даних для проведення відповідних розрахунків для визначення рівнів ефективності соціальної та екологічної складових регулювання земельних відносин з використання земельних ресурсів лісогосподарського призначення в умовах сталого розвитку.

1. Данилишин Б.М., Хвесик М.А., Голян В.А. Економіка природокористування: Підручник для аспірантів науково-дослідних установ та вищих навчальних закладів / М-во освіти і науки України, Нац. академія наук України, Рада по вивченню продуктивних сил України. – К.: Кондор, 2010. – 464 с.

2. Добряк Д.С., Мартин А.Г. Напрями вдосконалення нормативно-правової бази регулювання земельних відносин // Землеустрій і кадастр. – 2009. – №4. – С. 5–10.

3. Комплексна економічна оцінка природних ресурсів: Монографія / За заг. ред. д.е.н., проф., акад. НААН України М.А. Хвесика. – К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. – 206 с.

4. *Крисак А.І.* Таксономічний аналіз як методологічний прийом оцінювання ефективності регулювання земельних відносин // Економічний аналіз: Збірник наук. праць Тернопільського національного економічного університету. – 2014. – Т.17, №1. – С. 66–70.

5. Научные основы рационального использования и охраны природных ресурсов Полесья Украины / А.С. Новоторов, Я.В. Коваль, Д.К. Прейгер и др. – К.: Наукова думка, 1993. – 192 с.

6. Підвищення ефективності використання, відтворення і охорони земельних ресурсів регіону / П.П. Боршевський, М.О. Чернюк, В.М. Заремба, П.І. Коренюк, О.П. Князьков; НАН України. Рада по вивч. продукт. сил України. – К.: Аграр. наука, 1998. – 237 с.

7. *Плюта В.* Сравнительный многомерный анализ в экономических исследованиях: Методы таксономии и факторного анализа / Пер. с пол. В.В. Иванова; Науч. ред. В.М. Жуковской. – М.: Статистика, 1980. – 151 с.

8. Трансформація інституціонального механізму природокористування в умовах глобалізації: екологічні імперативи та системні суперечності: Монографія / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович, В.А. Голян, А.О. Олексюк. – Луцьк: Надстир'я, 2006. – 228 с.

9. *Третьак А.М., Третьак Р.А., Шквир М.І.* Методичні рекомендації оцінки екологічної стабільності агроландшафтів і сільськогосподарського землекористування. – К.: Ін-т землеустрою УААН, 3001. – 15 с.

10. Україна, 2014 рік: Статистичний збірник // ukrstat.org.

Стаття надійшла до редакції 17.12.2015.